

УДК 316.012 (316.6)

Засади відмінності між образом держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі

А.О. ПОЦЕЛУЙКО

Інститут соціології НАН України, м. Київ, Україна, E-mail: warrior6386@mail.ru

Авторське резюме

Статтю присвячено проблемі співвідношення між особливостями структурування образу держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі. В авторському розумінні дискурс може бути визначено як раціонально-комунікативний процес, в якому будь-яке висловлюване положення (думка, ідея, концепція тощо) може бути піддане критиці за умови наявності обмежень щодо будь-яких домагань на встановлення домінуючого комунікативного впливу в суспільстві, а також розповсюдження і нав'язування штучних щодо соціокультурного простору конкретного соціуму символічних форм. Інтенцією дискурсу є вироблення реального або штучного соціального консенсусу щодо тих чи інших питань суспільно-політичного та соціокультурного життя. Це, звісно, певна «ідеальна модель» дискурсу як такого, зміст якого уточнюється та коригується в його підвидах, зокрема – в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі. В запропонованій автором програмі емпіричного дослідження під дискурсом (як суспільно-політичним, так і соціокультурним) автор розумітиме макротекст, що створюється суб'єктами політичного, наукового та медіапростору задля виконання в соціальній комунікації функції щеплення (введення, вживлення) у суспільну свідомість певних соціальних уявлень, які в тій чи іншій мірі відображають моделі (схеми) структурування образу суспільства у відповідності із ідеологічними настановами парадигмальних версій етнічної історії.

Ключові слова: дискурс, суспільно-політичний дискурс, соціокультурний дискурс, образ держави.

Principal differences between the image of the state in socio-political and socio-cultural discourse

A.O. POCELUKO

Institute of sociology NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, E-mail: warrior6386@mail.ru

Abstract

The article is devoted to the relationship between the characteristics of structuring the image of the state in socio-political and socio-cultural discourse. In the author's understanding of discourse can be defined as a rational and communicative process in which any statements of position (thought, idea, concept, etc.) can be criticized restrictions subject to the availability of any claim to the establishment of communicative dominant influence in society, and dissemination and artificial imposition on specific socio-cultural space of society symbolic forms. Discourse intention is to develop a real or artificial social consensus on the various issues of the political, social and cultural lives. This, of course, a certain «ideal model» discourse as such, the content of which is adjusted and specified in its subtypes, including - in political and socio-cultural discourse. In the author proposed program of empirical research in discourse (both socio-political and socio-cultural) by understand makrotekst created political entities, scientific and media market to perform social communication functions vaccination (vnedrinnya, implantation) in public consciousness of certain social representations which to some extent reflect the model (scheme) image structuring society in accordance with the ideological principles of paradigmatic versions ethnic history.

Keywords: discourse, social and political discourse, social and cultural discourse, the image of the state, © A.O. Поцелуйко, 2015

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві постмодерну із переважанням інформаційних технологій, скептицизму щодо ідеологій як способу репрезентації соціальної реальності, завдяки множинним ініціативам соціальних акторів та мереж розгортається поле дискурсу, себто рефлексії з приводу будь-яких артикульованих ідей, їх обговорення та досягнення на цій основі соціального консенсусу. В контексті теорії комунікативної дії Ю. Габермаса [4, с. 26-68] йдеться про дискурс як сучасну форму раціональної комунікації, яка може відбуватися в умовах очищеності дискусії від репресивного форматування з боку будь-яких панівних політичних і культурно-символічних форм. Для визначення відмінностей між образом України в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі спробуємо здійснити встановлення відмінностей та взаємозв'язків між цими двома вимірами дискурсу, відштовхуючись першопочатково від родового поняття дискурсу. Враховуючи наявні між зазначеними вимірами образу держави Україна відмінностями та особливостями їх взаємодії та взаємовпливу проблему дослідження можна сформулювати як протиріччя між потребою усвідомлення емпіричних та логіко-теоретичних взаємозв'язків між особливостями конструювання образу України в різних типах дискурсу періоду державної незалежності та відносним дефіцитом досліджень, в яких здійснювався б відповідний соціологічний аналіз цих особливостей та механізмів взаємодії різних дискурсивних рівнів в процесі конструювання образу держави і суспільства України.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняттям дискурсу першопочатково послуговувалися вчені-філологи, дещо пізніше дискурс став інтерпретуватися як феномен соціолінгвістичний та соціокультурний, досліджуючись з позиції соціальної епістемології як інструмент влади та встановлення інтелектуальних гегемоній спільнот як учених, так і політиків. В. Карасік, один із відомих російськомовних фахівців, визначає дискурс як «мовну практику, тобто інтерактивну діяльність учасників, спілкування, встановлення і підтримання контакту, емоційний та інформаційний обмін, справлення впливу одне на одного, переплетення моментально мінливих комунікативних стратегій і їх вербальних і невербальних втілень у практиці спілкування» [2, с. 5]. Таке визначення, звісно, може влаштувати нас як первинне, проте потребує істотного уточнення, доповнення і розширення в аспекті соціологічного теоретизування та емпіричних досліджень образу держави. Для соціологічного дослідження дискурсу в контексті даного дослідження варто врахувати дві обставини.

По-перше, дискурс як діяльність по наділенню значеннями через певну систему знань або соціальних уявлень так чи інакше стосуєть-

ся досягнення домінантності в тому чи іншому просторі. Стосовно нашого дослідження йдеться про те, що в просторі наукового знання чи знання, яке є пов'язаним із соціальними уявленнями, така домінантність забезпечується парадигмальним знанням.

Автор послуговується поняттям «парадигма», під якою він розуміє сукупність базисних теоретичних поглядів, класичних зразків виконання досліджень, методологічних засобів, які визнаються всіма членами наукового співтовариства. Наукова парадигма, з точки зору Куна, є частиною наукового досвіду, шерогом домінантних теорій, концепцій і поглядів, які визначають і структурують світогляд вченого на даному етапі розвитку науки, в свою чергу вчений формулює теорії і розробляють підходи в рамках тієї ж наукової парадигми, використовуючи представлені в ній знання. Отже, наукову парадигму можна розглядати в якості фрейма, який визначає сприйняття і формування образу України як певної частини наукової реальності.

По-друге, в дослідженні образу держави як складової дискурсу варто враховувати ті чи інші складники дискурсу як стратегії фреймування соціальних уявлень з боку спільнот, зацікавлених у підтриманні певної ідентичності України через формування відповідних «полів значень» – семантичних полів, значення з яких вилучаються суб'єктами соціокультурного дискурсу задля формування соціальних уявлень широких верств населення України.

Якщо припустити, що такі поля значень містять висловлену і невисловлену частини, то можна погодитися із М. Фуко в тому відношенні, що поняття «дискурс» є своєрідним інструментом пізнання, спрямованим на «археологію» і «генеалогію» культури і що прояви дискурсу стосуються не стільки виражених значень (вочевидь «висловлене»), скільки тих значень, які залишаються невисловленими «поза фасадом уже висловленого» [3, с. 46-47].

В «Археології гуманітарного знання» Фуко веде мову про деяку спільну ознаку всіх дискурсів, а саме – розсіювання елементів. Розсіювання з його лакунами, розривами, взаємопроникненнями, накладеннями, невідповідностями, заміщеннями і замінами можна, в логіці автора, визначити у всій своєрідності, якщо визначеними є часткові правила, за якими утворюються об'єкти, акти висловлювання, концепти і теоретичні переваги. Якщо спільність і існує, то зовсім не у видимій і горизонтальній зв'язності утворених елементів; вона поміщена по той бік, у системі, яка робить можливим їх утворення та управляє ним [3, с. 46-47].

Отже, дискурс виступає для Фуко самостійною категорією, функціонування і виробництво якої є пов'язаним з проблемами взаємин

суб'єкта й об'єкта в дискурсі, висловлювання та ідеологічної залежності від влади, нечіткості топологічних та історичних кордонів дискурсу і – головне – порядками включення/виключення тих чи інших значень і критеріями визначення їх істинності всередині дискурсу. Автор, послуговуючись дискурсивним аналізом як інструментом тлумачення епістемології та епістем пропонує розрізняти в історії науки три своєрідні «страсти», а саме: генеалогічну, археологічну та архіваційну. Це різні рівні глибини дискурсу, який може сягати рівня генеалогії, себто, походження відповідної епістемі в історії науки, археології, себто, її походження на рівні теорії пізнання, та архіву, себто, виведення епістем із дискурсів як метамоделей висловлювань, які впливають із картини світу тієї чи іншої епохи. Заглиблення в генеалогію, археологію та архів дискурсу дозволяє створювати нові дискурси.

Шари формації дискурсу різняться не лише за рівнем їхньої глибини, але й за рівнем сталості/мінливості, оскільки генеалогічна страта дискурсу може зазнавати дописування і переписування (прикладами чого можуть виступати міфологізовані версії історії в тих чи інших державах, коли нові епістемі створювались із викреслюванням тих чи інших фактів та створенням перекоханих інтерпретацій). З іншого боку, археологічна та архіваційна формації (особливо архів) слабко піддаються подібним маніпуляціям, а отже, перекоханням з боку суб'єктів політики. Таким чином, у дискурсі можна виділити, умовно кажучи, постійну та змінну «страсти» – дискурс ідентичності та дискурс соціальних уявлень.

Отже, в контексті вищенаведеного можна вести мову про а) образ у «дискурсі ідентичності», який має відношення до фреймування образу української держави в категоріях «приналежності / неприналежності» цьому образу тих чи інших ознак, зафіксованих у тих чи інших комунікативних актах влади (публічних виступах політичних лідерів) та наукових теоріях соціально-політичного штибу та б) образ у дискурсі соціальних уявлень, який є представленим у експертів як проміжної ланки між владою, наукою та публіцистикою ЗМІ.

Американські дослідники Н. Філіпс та С. Харді у своїй монографії «Що таке дискурс-аналіз» наводять розгорнуту характеристику поняття дискурсу у вигляді квінтесенції визначень різних авторів. З їх міркувань щодо дискурсу впливають наступні теоретичні постулати щодо розуміння цього поняття. У найзагальнішому сенсі дискурс має відношення до актуальних практик говоріння і письма. Автори наполягають на тому, що дискурс виконує передусім функцію формування соціального світу і соціальних уявлень, якщо бути більш точним – об'єктоформуючу функцію. Тексти, які включені в дискурс як його частина, є під-

леглими відповідним практикам «виробництва, розподілу та рецепції, що в сукупності формує об'єкти».

Наводячи приклад з «Археології гуманітарного пізнання» М. Фуко, Н. Філіпс та С. Харді зазначають, що тексти різного штибу в психіатричному дискурсі перевели слабо-валідизований концепт «несвідомого» в ранг реальних об'єктів у XIX столітті [9, с. 2-3]. Отже, резюмують автори, соціальна реальність виробляється і стає реальною в рамках дискурсів, а соціальні взаємодії не можуть бути повністю зрозумілими без віднесення до дискурсів, в яких формуються їх значення.

Тексти виконують щодо дискурсів інструментальну роль, себто, виступають засобами їх реалізації; з іншого боку, дискурси не можуть бути редукованими до рівня текстів, оскільки формують поле концептуальних інтеракцій, щодо яких тексти є лише локусами вираження. Отже, «дискурси реалізуються за допомогою різних текстів, хоча вони існують поза конкретними текстами, які їх утворюють».

Особливим чином автори наголошують на владоутворювальних потенціях дискурсу, оскільки дискурс, за логікою їхніх міркувань, дозволяє тоталізувати тексти як фрагментовані і локалізовані мікроподії, стягуючи в єдине ціле прояви «комплексів соціальних значень, які є виробленими в конкретній історичній ситуації, ...фрагментарні історії як учасників виробництва тексту, так і інституцій, залучених в гру, фрагментарні історії як мови, так і соціальної системи», приймаючи до уваги передусім забезпечення через дискурс структурування відносин влади між різними суб'єктами дискурсу. Уточнюючи і розвиваючи цю думку, маємо підстави вважати, що дискурс для авторів є одним з інструментів м'якої сили в сучасному суспільстві, в якому технології відкритого примусу поступаються місцем технологіям прихованого мовно-інтелектуального примусу.

Підсумовуючи свою характеристику дискурсу, автори зазначають, що тексти не володіють смислами самі по собі, оскільки набувають сенсу тільки в процесі взаємодії з іншими текстами, дискурсами, з якими вони пов'язані, способами їх виробництва, «розсіювання» і споживання. Із вищезазначеного випливає, що дискурс є процесом конструювання соціальної реальності шляхом наділення різноманітних об'єктів цієї реальності тими чи іншими значеннями і вибудовування на основі такого наділення відносин влади [9, с. 1-2].

Подібні визначення можна зустріти і в різних наукових джерелах, присвячених дослідженню вказаної проблематики. А. Шевченко пропонує, на нашу думку, найбільш загальну матрицю визначень дискурсу, яка складається із двох груп: структуралістських та структурно-семантичних визначень. Кожна з груп при цьому є сфокусованою або на розумінні дискур-

су як особливої метамови, ментального світу, який містить певні моделі композиціонування текстів відповідної тематики та проблематики, або ж на структурно-семантичних особливостях тексту як певної цілісності. Авторка при цьому веде мову про мову та «мову» (рос. *речь* и *язык*), себто, мову як певну структуру в розумінні Ф. де Соссюра та мову як реалізацію цієї структури в тексті [5, с. 185-192].

Автор повністю погоджується із А. Шевченко в аспекті виокремлення двох груп дефініцій дискурсу, вважаючи за потрібне конкретизувати їх стосовно образу держави та двох типів (різновидів) дискурсу: суспільно-політичного та соціокультурного. Між цими двома типами дискурсу, вірніше – між суб'єктами, які забезпечують їх розгортання – складаються відносини конкуренції щодо домінування у сфері наділення образу держави тими чи іншими значеннями. Суспільно-політичний дискурс через його наближеність до інституціалізованих форм соціального знання (наукового, філософського, ідеологічного) претендує на домінантність щодо соціокультурного дискурсу, який на практиці буває дистанційованішим щодо різних форм маніпулювання, замовлень і цензурного форматування. Водночас соціокультурний дискурс містить певні універсальні культурні коди, які утворюють метамову щодо будь-яких форм суспільно-політичного дискурсу, що стає умовою для залежності останнього від соціокультурного дискурсу.

Мета дослідження – визначення засадничих відмінностей між образом держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі. Завданнями дослідження є: 1) визначення поняття дискурсу в соціологічних та міждисциплінарних дослідженнях; 2) визначення засадничих відмінностей між образами держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсах.

Невизначена наукова проблема, якій присвячено статтю. Статтю присвячено проблемі співвідношення між особливостями структурування образу держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. В авторському розумінні дискурс може бути визначено як раціонально-комунікативний процес, в якому будь-яке висловлюване положення (думка, ідея, концепція тощо) може бути підданим критиці за умови наявності обмежень щодо будь-яких домагань на встановлення домінантного комунікативного впливу в суспільстві, а також розповсюдження і нав'язування штучних щодо соціокультурного простору конкретного соціуму символічних форм. Іntenцією дискурсу є вироблення реального або штучного соціального консенсусу щодо тих чи інших питань суспільно-політичного та соціокультурного життя. Це, звісно, певна «ідеальна модель» дискурсу як такого, зміст якого уточнюється та коригується

в його підвидах, зокрема – в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі.

У запропонованій автором програмі емпіричного дослідження під дискурсом (як суспільно-політичним, так і соціокультурним) автор розумітиме макротекст, що створюється суб'єктами політичного, наукового та медіапростору задля виконання в соціальній комунікації функції щеплення (впровадження, вживлення) у суспільну свідомість певних соціальних уявлень, які в тій чи іншій мірі відображають моделі (схеми) структурування образу суспільства у відповідності з ідеологічними настановами парадигмальних версій етнічної історії. В. Шнірельман веде, у зв'язку із цим, мову про етноміфологію та складники етноміфологічної (націоналістичної) історіографії [6, с. 10-33], із чим також можна погодитись із невеликим зауваженням: ці складники знаходять різні способи відтворення в соціальних уявленнях політиків, медіаакторів та науковців.

Оскільки дискурс виступає діяльністю по наділенню значеннями різних об'єктів, то ці об'єкти в прямому розумінні слова стають значущими через дискурс. За подібною логікою, образ держави, який є складовою відповідного дискурсу, набуває відповідних значень у цьому дискурсі. Процес набування значень не завжди передбачає всебічне та всеохопне врахування всього поля потенційних смислів. Більше того: наділення образу держави тими чи іншими значеннями часто набуває однобічно-спрямованого, інвертованого, штучного, тенденційно-замовного змісту, що дає підстави вести мову про конструювання образу держави в суспільно-політичному дискурсі засобами медіа, науки, пропаганди тощо. Цей процес конструювання образу визначається в наукових джерелах як *іміджбілдінг* (іміджетворення), а продукт, який отримується на виході цього процесу, прийнято називати *іміджем*. Щодо образу держави, таким чином, можна говорити про мінімум два виміри його як складного соціального уявлення: а) як про штучноконструйовану ідентичність із приписаними характеристиками, які дозволяють відокремити одну державу від іншої (образ як імідж), при цьому приписані державі характеристики часто не збігаються з її реальними особливостями – це і є імідж держави, який представлений в суспільно-політичному дискурсі світоглядного та наукового знання та пропаганди, яка виступає споживачем спрощених форм світоглядного та наукового знання; б) як про образ буденної свідомості, який виступає складовою дискурсу повсякденності, наближеному не стільки до філософського, наукового чи пропагандистського, скільки до публіцистичного та художнього способу відображення дійсності, в нашому дослідженні – до соціокультурного дискурсу. Детальніше про це говорить Ю. Габермас, на-

скрізною опозицією теорії комунікативної дії якого виступає бінарій «система-життєвий світ» [4, с. 29-68]. Водночас між образом держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсах існує також і простір перетину, оскільки соціальні актори одного дискурсу можуть переходити в площину інших дискурсів при наявності певних обмежень. Так, наприклад, представники художньої інтелігенції можуть ставати рупорами пропаганди, обстоюючи іміджеві версії офіційної влади із легітимацією їх своїми досягненнями в галузі художньої культури. З іншого боку, представники політичних еліт, виступаючи акторами інших полів, можуть, в логіці П. Бурдьє, конвертувати свій політичний капітал в різні види художнього, інтелектуально-філософського та ін. видів капіталу [1], зміщуючись від репрезентації образу держави в ракурсі політзамовлення до філософської, художньої, публіцистичної та ін. версій.

У Росії таким прикладом може виступати Н. Міхалков із його епатажними відео з тематики євразійського панславізму; у Франції прикладом виступає Ж.-П. Сартр, який конвертував капітал політичного дискурсу марксизму, комунізму та атеїзму в інтелектуальний капітал атеїстичного екзистенціалізму, чим створив далеко не перший в історії Франції прецедент образу держави «теоретизуючих практиків» (цей же образ створювали, власне, всі представники французького просвітництва); в Болгарії перший постсоціалістичний президент Ж. Желев. 4) Образ держави в соціокультурному дискурсі відрізняється від цього ж конструкту в суспільно-політичному дискурсі тим самим, чим ідеальна мовна ситуація, за Ю. Габермасом, відрізняється від «систематично спотвореної комунікації», себто ідеології. Ідеальна мовна ситуація ґрунтується на «комунікативній раціональності» учасників мовного акту, яка передбачає, що учасники здатні подолати свої чисто суб'єктивні погляди і зобов'язуються дотримуватись принципу досягнення взаємної згоди єдино на основі раціонально мотивованої переконливості наведених аргументів. В іншому випадку, наприклад у випадку перетворення риторичної сили аргументу на догму, дія стає ірраціональною, а взаємодія перестає бути дискурсивною, оскільки

набуває формальних ознак ідеології як «систематично-спотвореної комунікації», основою якої є «силова боротьба претензій на універсалізацію приватних позицій» [4, с. 33]. 5) При розрізненні двох дискурсивних вимірів образу держави – суспільно-політичного та соціокультурного, які фактично можуть розглядатись як ідеологічна та феноменологічна репрезентації ідентичності держави, як дискурс «образу в ідеалі-схемі» та «образу в життєвому уявленні» варто враховувати не лише опозицію «дискурс-ідеологія», але й опозицію дискурс-практична свідомість, на чому наголошує, зокрема, Е. Гідденс [8, с. 116-159].

Висновки. Між образом держави в суспільно-політичному та соціокультурному дискурсі є наявними істотні відмінності, зокрема: 1) в суспільно-політичному дискурсі може бути наявною настанова щодо нав'язування громадськості певних ідей, вигідних для представників влади, себто маніпулятивна складова, яка може реалізовуватись засобами політичної риторики із впливом на громадську свідомість та чуттєво-емоційну складову людини.

Як уже відзначалось вище, соціальні еліти державної влади бувають зацікавленими у навмисному дистанціюванні суспільства від соціально-політичної дійсності шляхом створення етнополітичних міфологій, призначених для маніпулятивно-безпечових цілей. 2) Соціокультурний дискурс, хоча і не може вважатись повністю звільненим від політичної заангажованості та тенденційності, проте перебуває в зоні наближеності до ознак дискурсу на основі комунікативної раціональності, оскільки є проникним щодо критики та вільнішим (у порівнянні із суспільно-політичним дискурсом) щодо цензурного тиску на суб'єктів комунікації. Суб'єкти соціокультурного дискурсу через їх особливий статус представників вільних професій часто-густо отримують від суспільства своєрідний карт-бланш на нецензуровану комунікацію, скандально-провокативні та сенсаційні тексти, які виявляють їх соціальну ексцентричність та маргінальність. У соціокультурному дискурсі відбувається концептуалізація образу держави як складової життєвого світу на протигагу суспільно-політичному дискурсу, в якому образ держави постає радше як системне утворення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бурдьє П. Социология политики: Пер. с фр. / П. Бурдьє; сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко. – М.: Наука, 1993. – 342с.
2. Карасик В.И. О типах дискурса. – Электронный ресурс. Режим доступа: <http://rus-lang.isu.ru/education/discipline/philology/disrurs/material2/>
3. Фуко М. Археология знания / пер. с фр.; общ. ред. Б. Левченко./М. Фуко. – Киев : Ника-Центр, 1996. - 208 с.
4. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность / Ю. Хабермас. –М.:Республика, 2001. –256 с.
5. Шевченко А.Ю. Дискурс-анализ политических медиа-текстов./А.Ю. Шевченко// Политические исследования (Полис). 2002, № 6.

6. Шнирельман В.А. Войны памяти. Мифы, идентичность и политика в Закавказье./В.А. Шнирельман.- М.: Память, 2003.- 592 с.
7. Giddens, A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press/Berkeley: University of California Press. 1984.
8. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age: Polity Press. 1992.
9. Hardy, C., Phillips, N. & Clegg, S. R. (2001). Reflexivity in organization and management studies: A study of the production of the research «subject». Human Relations. 54, 3-32.
10. Parker, I. & Burman, E. (1993). Against discursive imperialism. empiricism and constructionism: Thirty-two problems with discourse analysts. In E. Burman & I. Parker (Eds.), Discourse analytic research (pp. 155-172). London: Routledge.
11. Woodilla, J. (1998). Workplace communions: The text of organizing. In D. Grant, T. Keenoy & C. Oswick (Eds.), Discourse and organization (pp. 31-50). London: Sage.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2015

REFERENCES:

1. Burde, P. Sotsiologiya politiki: Per. s fr. (Sociology of Politics). – M.: Nauka, 1993. – 342p.
2. Karasik V.I. O tipah diskursa (About types of discourse). Access: <http://rus-lang.isu.ru/education/discipline/philology/disrurs/material/material2/>
3. Fuko, M. Arheologiya znaniya (The Archaeology of Knowledge). – Kiev : Nika-Tsentr, 1996. - 208 p.
4. Habermas, Yu. Demokratiya. Razum. Nравstvennost (Democracy. Reason. Morality). –М.:Respublika, 2001. –256 p.
5. Shevchenko A.Yu. Diskurs-analiz politicheskikh media-tekstov. (Political discourse analysis of media texts)// Politicheskie issledovaniya (Polis). 2002, № 6.
6. Shnirelman V.A. Voynyi pamyati. Mifyi, identichnost i politika v Zakavkaze (War memories. Myths, Identity and Politics in Transcaucasia).- М.: Pamyat, 2003.- 592 p.
7. Giddens, A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press/Berkeley: University of California Press. 1984.
8. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age: Polity Press. 1992.
9. Hardy, C., Phillips, N. & Clegg, S. R. (2001). Reflexivity in organization and management studies: A study of the production of the research «subject». Human Relations. 54, 3-32.
10. Parker, I. & Burman, E. (1993). Against discursive imperialism. empiricism and constructionism: Thirty-two problems with discourse analysts. In E. Burman & I. Parker (Eds.), Discourse analytic research (pp. 155-172). London: Routledge.
11. Woodilla, J. (1998). Workplace communions: The text of organizing. In D. Grant, T. Keenoy & C. Oswick (Eds.), Discourse and organization (pp. 31-50). London: Sage.

Поцелуйко Артем Олександрович – аспірант
Інститут соціології НАН України
Адреса: 01021, м. Київ, вул. Шовковична, 12.
E-mail: warrior6386@mail.ru

Pocelujko Artem Oleksandrovych – postgraduate
Institute of sociology NAS of Ukraine
Address: 12, Shovkovy`chna Str., Kyiv, 01021, Ukraine
E-mail: warrior6386@mail.ru